

Jernej Habjan*

Estetski režim umetnosti med performativno subverzijo in transferno transgresijo

Estetika performativa

Rancièrove estetske tekste, ki že drugo desetletje na podlagi prejšnje, arheološke faze predelujejo kategorialni aparat kontinentalne estetike in politične filozofije, je pot čez lužo vodila tudi prek angloameriške teorije govornih dejanj – a kakor jo je prebrala derridajevska kontinentalna filozofija. Mark Robson, eden iznajdljivejših vodnikov, prevaja Rancièrovo estetsko izpostavljanje umetnosti življenju v Derridajevo potencialno umetniškost govornih dejanj in nas pri tem usmerja k Andrewu Parkerju, ki v Rancièrovih primerih politične subjektivacije odkriva proto-literarna govorna dejanja. V sami Franciji pa na primer Élie DURING odkriva v učinku deidentifikacije analogijo med Rancièrovo in Derridajevo kategorijo literature.¹

Estetski režim umetnosti Rancière locira za etičnim in reprezentacijskim režimom. Medtem ko je prvi platonsko ideološko uravnavano projiciranje podob na ideje, drugi pa aristotelovsko poetološko uravnavano projiciranje form na snovi, je estetski režim schillerjevsko neuravnavano projiciranje besed na reči. V nasprotju z zunanjimi merili družbene vezi in resnice ter notranjimi merili poetike torej estetski režim dodeljuje rečem besede brez meril. Zato njegova delitev čutnega ni reproduktivna, policijska, temveč transformativna, politična, natančnejše, metapolitična, saj s spreminjanjem razmerij med besedami in rečmi uprizarja sam politični boj za pripoznanje glasov kot govora. In zato je »av-

91

¹ Mark Robson, »'A Literary Animal': Rancière, Derrida, and the Literature of Democracy«, *Parallax* 3/2009, str. 93–100; *id.*, »Introduction: Hearing Voices«, *Paragraph* 1/2005, str. 8, 9. op. 3; Andrew Parker, »Impossible Speech Acts«, v: M. McQuillan (ur.), *The Politics of Deconstruction*, Pluto Press, London in Ann Arbor 2007, str. 70–77; Élie DURING, »Politiques de l'accent : Rancière entre Deleuze et Derrida«, v: J. Game in A. W. Lasowski (ur.), *Jacques Rancière. Politique de l'esthétique*, Éditions des archives contemporaines, Pariz 2009, str. 75–80, 89–92. Cf. Warwick Mules, »Democracy and Critique«, *Derrida Today* 1/2010, str. 111 op. 2; Nick Hewlett, *Badiou, Balibar, Rancière*, Continuum, London in New York 2007, str. 100.

tonomen/heteronomen«: prost meril, a prav zato izpostavljen sleherni reči kot vredni besede.²

Za tezo, da Rancière pripisuje estetski praksi performativno silo, čeprav je ne obravnava z vidika teorije performativa, ni težko najti tekstualne opore. V spisu o politiki literature – a le v prvi, angleški verziji – Rancière ločnico med reprezentacijskim in estetskim režimom začrta prav med konvencionalnim govornim dejanjem in »nemo črko« govornega dejanja, ki je brez konvencionalnega izjavjalca, reference ali naslovljenca in je zato dostopno vsem kot enakim pred njim.³ Ta emancipacija govornega dejanja od konvencionalnega konteksta je, kot bomo videli, po Derridaju nujna možnost, po Judith Butler pa kar nujna aktualnost vsakega govornega dejanja; še več, pri obeh je ta dekonvencionalizacija, etioloacija govornega dejanja pogoj možnosti njegovega estetskega učinkovanja.

A teza o performativnosti estetskega režima temelji na predteoretskem pojmovanju performativa. Se pravi, še preden bi hiteli preverjat zunanjo ekvivalenco med estetskim režimom in performativnostjo, kot da gre za že proizvedena koncepta, moramo izpeljati notranjo nezadostnost teze, njeno spontano pojmovanje performativnosti. Kajti sama Austinova teorija performativa konstitutivno predpostavlja ločnico med performativno in estetsko izjavo, ko performative (ukaz, obljubo, imenovanje ...) zgrabi kot vsakdanjo prakso reprodukcije družbene vezi, estetske izjave pa kot »etioloirane«, zbledele, neprave performative. A po odpravi predteoretske identifikacije estetskih in performativnih izjav se pokaže še večja, usodna zmota performativistične teze: promocija subverzivnosti estetskega režima. Performativistična teza namreč Rancièreu skupaj s performativnostjo pripisuje tudi subverzivnost.⁴ S tem poleg Austinovega razlikovanja

² Jacques Rancière, *Nelagodje v estetiki*, prev. M. Jenko in R. Benčin, Založba ZRC, Ljubljana 2012, str. 57–73, 96–98.

³ Jacques Rancière, »The Politics of Literature«, str. 13–16. Zaradi te nekonvencionalnosti tudi govorna dejanja tistih, ki po konvenciji ne govorijo, učinkujejo estetsko: *id.*, *Nerazumevanje*, prev. J. Šumič-Riha, Založba ZRC, Ljubljana 2005, str. 73. Na glavnega Austinovega učenca Johna Searla, ki literaturo definira kot govorno dejanje, katerega »neresnost«, fikcijskost, naj bi bila še bolj konvencionalizirana kakor »resnost« neliterarnih govornih dejanj, Rancière že leta 1990 naslovi očitek o preprostem obratu Platonove opozicije neme pisave in živega govora, očitek, nenavadno soroden tedaj svežemu Derridajevemu odgovoru na Searlovo kritiko njegovega branja Austina: *id.*, *Aux bords du politique*, La Fabrique, Pariz 1998², str. 129–132.

⁴ Mark Robson, »'A Literary Animal'«, str. 95–98; Andrew Parker, »Impossible Speech Acts«, str. 71, 74, 75; Élie During, »Politiques de l'accent«, str. 90–92.

med estetsko in performativno izjavo ukine tudi Rancièrovo distinkcijo med heteronomno avtonomijo estetskega režima in nemogočo umetnostno avtonomijo. Austin namreč estetske izjave obravnava kot etiolacije performativov (te pa kot hierarhično kodificirane, tj., rečeno z Rancièrom, ohranjajoče dano delitev čutnega), Rancière pa kot prakso suspenza in ne subverzije ideoloških praks (te pa kot hierarhično kodificirane, tj., rečeno z Austinom, vključujoče performative). Austin loči estetsko prakso od performativnosti, Rancière pa od subverzivnosti.

Po Rancièru umetnost subvertira ideologijo, prav kolikor je nezvedljivo umeščena vanjo. Od ideologije se emancipira zgolj tako, da izvaja diskurzivne operacije na ideologemih; rečeno z druge strani: ker nima lastne ideologije, se mora po material nenehno zatekati k drugim. Umetnost postane avtonomna, ko zgubi platonška in aristotelovska merila – in z njimi drugačnost od ne-umetnosti, od življenja, tj. ko postane heteronomna.⁵ Umetnost v estetskem režimu je praksa in ne posnemanje prakse, praksa izjavljanja in ne izjavljanje, ki postane praksa, če ustreza pogojem posrečenosti performativa. Ta relativna, heteronomna avtonomija umetnosti je torej pozitiven koncept, s katerim lahko dopolnimo Austinovo negativno ločitev med vsakdanjo in estetsko govorico in ki ga še zmerom lahko artikuliramo na ideološko problematiko, če ga navežemo na Machereyjev koncept literarnega reza z vsakdanjo, ideološko govorico:⁶ literatura je po Rancièrovem sošolcu Machereyju avtonomna le na način upodabljanja vseh mogočih diskurzov, kakor je po Rancièru avtonomna le, kolikor lahko citira in premesti sleherni diskurz. Kolikor torej vpliven del angloameriške recepcije Rancièra pripisuje estetskemu režimu performativnost, da bi mu lahko pripisal subverzivnost, bi moral pokazati ravno, da estetski režim ni performativen, pač pa onkraj performativa, onstran interpelacije, ki individue namešča na pozicije izjavljanja performativnih izjav.

⁵ Jacques Rancière, *Nelagodje v estetiki*, str. 98–99, 133–134, 61. Zato lahko Rancière »prelom z reprezentacijo umesti prav v romaneskni realizem, ki ga ponavadi razumemo kot vrhunec literature reprezentacije« (Rok Benčin, »Životarjenje boga pesnikov ali ontologizacije umetnosti«, *Filozofski vestnik* 3/2010, str. 84). V *Politique de la littérature* (Galilée, Pariz 2007, str. 52, 54–55) Rancière politično nerazumevanje kot razmerje med konvencionalnim, policijskim, in novim, subjektiviranim govorom celo loči od literarnega nesporazuma med konvencionalnim, kanoničnim govorom in njegovo potujitvijo, ki pa ne proizvede novega govora.

⁶ Za teorijo in umetnost kot diskurza, ki v sferi ideoloških praks »prekinjata« imaginarni dialog vsakdanje govorice in s tem reprodukcijo spontane ideologije, gl. Pierre Macherey, »Nekaj temeljnih konceptov«, prev. B. Rotar, v: Louis Althusser *et al.*: *Ideologija in estetski učinek*, Z. Skušek-Močnik (ur.), CZ, Ljubljana 1980, str. 200–202.

To izenačenje estetske prakse, performativnosti in subverzivnosti lahko pripišemo vplivu posega Judith Butler v teorijo govornih dejanj. Na ozadju tega posega se jasno pokaže nezvedljivost Rancièrovega estetskega režima na performativnost kot subverzivnost. Medtem ko Judith Butler, kot bomo videli, prevede Derridajevo nujno možnost etiolacije – (psevdo)literarne zlorabe konvencionalnega, ideološkega performativa – v nujno aktualnost, Rancière reafirmira Derridajevo nujno možnost, a ne zato, da bi politiko ontološko omejil na nujno možnost in odložil v *à venir*, ampak zato, da bi politiko prepoznal v sami etiolaciji, v emancipaciji od hegemonega označevalca, ki deli čutnost. Rancièra ne zanima toliko Derridajevo testamentarnost pisave, ireduktibilnost možnosti etiolacije kot deidentifikacije, kolikor emancipatornost pisave, ireduktibilnost možnosti etiolacije kot subjektivacije. Možnost etiolacije, prilastitve označevalca, dostopnost označevalca vsem, po Rancièru ni toliko pogoj nemožnosti izvirnosti imaginarne intence in konteksta označevalca, kolikor je pogoj možnosti simbolnega, diskurzivnega učinkovanja označevalca; ne nujna možnost izjavjalčeve zgube izvira, ampak nujna možnost naslovljenčeve emancipacije od izvirnega deleža v dani delitvi čutnega. Pisava zanj ni piščev testament, temveč bralčev, slehernikov rojstni list.

Ker je po Judith Butler univerzalnost lahko le derridajevska univerzalnost *à venir*, le univerzalizacija kot etiolacija, tj. kot resignifikacija označevalca,⁷ mora biti etiolacija nujna aktualnost, če naj bo tudi univerzalnost nujna aktualnost. In narobe, ker je po Rancièru univerzalnost predpostavljena enakost, mu etiolacija, emancipacija od hegemonega označevalca, ki deli čutnost, velja za nujno potencialnost: ker je enakost vseh pred obličjem pisave tu predpostavljena, je potencialna emancipacija od hegemonega govora nujna potencialnost. Rancière potemtakem zamenja ne le nujno aktualnost Judith Butler z nujno potencialnostjo, temveč tudi Derridajevo nujno nemožnost izvirnosti, jazove samoekspresije, z nujno možnostjo preverjanja enakosti, vznika subjekta.⁸ Izpeljimo te razlike in si oglejmo proces, ki vodi od Austinove izključitve umetnosti iz

94

⁷ Judith Butler, *Excitable Speech: A Politics of the Performative*, Routledge, New York in London 1997, str. 90.

⁸ Sam Rancière to razliko med Derridajevo odloženostjo enakosti in lastno predpostavljenostjo enakosti začrta, ko razloči med *à venir* kot Derridajevim dopolnilom k demokraciji in *à venir* kot lastnim dopolnilom kot demokraciji: Jacques Rancière, »Should Democracy Come?«, v: P. Cheah in S. Guerlac (ur.), *Derrida and the Time of the Political*, Duke University Press, Durham in London 2009, str. 275–278; cf. *id.*, *Dissensus*, S. Corcoran (ur. in prev.), Continuum, London in New York 2010, str. 52–53, 59–60.

teorije performativa do utemeljitve koncepcije performativnosti pri Judith Butler na (proto-)umetnosti, tj. proces, ki pelje od epistemološkega preloma z nomotetično, »kritično« ideologijo logičnega pozitivizma do idiografične, »topične« ideologije kulturne performativnosti.

Politika performativa

Austin s teorijo preformativnosti odkrije razred izjav, ki ne reproducirajo logičnopolozitivističnega binoma subjekt/objekt, temveč producirajo intersubjektivna razmerja. Tako odkriti performativi pa niso le dodani konstativom, saj lahko kakor performativi tudi konstativi pod določenimi pogoji opravijo dejanje, ki ga imenujejo. Zato Austin razlikovanje med konstativi in performativi degradira v posebno teorijo v okviru splošne teorije, po kateri je vsaka izjava lokucijsko, ilokucijsko in perlokucijsko govorno dejanje.⁹ Vsaka izjava ima lokucijsko moč izjavljanja stavka, ilokucijsko moč proizvajanja intersubjektivnih razmerij s tem izjavljanjem in perlokucijsko moč učinkovanja na nadaljnje izjavljanje.

Derrida v Austinovem konceptu ilokucijskih dejanj prepozna vse poteze svojega koncepta znaka: neodvisnost od navzočnosti empiričnega sobesedila in strukturnega konteksta ter iz te neodvisnosti izhajajoča odvisnost od zgodovine uprizoritev. A vse te podobnosti Derrida jemlje le za ozadje načelne razlike, svoje lastne razlike: po Austinu naj bi lokucija ostala naključen izraz ilokucijske formule in ne njena strukturno nujna uprizoritev/sprememba. Neodvisnost od lokucije naj bi Austinova ilokucija plačala z odvisnostjo od enoznačnosti, ki jo po Austinu zagotavljata konvencionalno določen kontekst ilokucijskega dejanja in resnost izjavljalčeve zavestne intence. Cena naj bi vključevala tudi Austinovo evakuacijo vica, citata in literature med »etiolorana«, »parazitska« govorna dejanja.¹⁰ Po Derridaju je ta možnost etiologije nujna možnost, ki vsakemu govornemu dejanju priskrbi neredundantnost in s tem smisel.¹¹

Judith Butler to nujno možnost prekvalificira v nujno aktualnost: vsako govorno dejanje naj bi etiolorala že njegova diseminacija, ki naj bi nujno privedla do

⁹ John L. Austin, *Kako napravimo kaj z besedami*, prev. B. Lešnik, ŠKUC in ZIFF, Ljubljana 1990, str. 126.

¹⁰ *Ibid.*, 31, 93.

¹¹ Jacques Derrida, »Signatura dogodek kontekst«, prev. S. Perpar in U. Grilc, v: A. Pogačnik (ur.), *Sodobna literarna teorija*, Krtina, Ljubljana 1995, str. 119–141.

naslovljenčeve »estetske uprizoritve«,¹² reartikulacije dejanja. Estetski diskurz, ki ga je Austinova nomotetična znanost mukoma izključila iz teorije performativa, je v idiografski konceptiji Judith Butler enako mukoma povzdignjen v sam pojem performativa. Po Judith Butler celo politično tako pomembno govorno dejanje, kot je sovražni govor, njegovi naslovljenci nujno reartikulirajo. Sovražni govor naj bi bil namreč ilokucijsko dejanje grožnje, katerega temporalnost lahko sklene le zagroženo dejanje kot perlokucijski učinek grožnje, ta interval med ilokucijo in perlokucijo pa naj bi zagotavljal reartikulacijo. Ko torej država s cenzuro prepreči to diseminacijo, prepreči tudi reartikulacijo.¹³

A perlokucijski učinki grožnje so veliko manj institucionalno nadzorovani, veliko bolj prepuščeni izjavljalcu, kakor perlokucijski učinki poroke ali razsodbe, saj enako velja tudi za pogoje posrečenosti teh govornih dejanj. Sovražni govor je rezultat benvenistovske delokutivne izpeljave govornega dejanja verdiktiva: iz besede, ki metaforično designira svojega naslovljenca kot subjekta nekega predikata, se s konvencionalizirano rabo izpelje homonim, ki naslovljenca designira kot naslovljenca te besede. Sovražni govor naslovljenca ne opisuje, ampak razglša za naslovljivega s sovražnim govorom. Kakor je *pozdraviti* izpeljava iz »Reči *Zdravo!*«, je *Idiot!* Izpeljava iz »Pravim ti *Idiot!*«. Austinova prva pogoja posrečenosti performativa sta torej v tem primeru izpolnjena po definiciji: obstaja konvencionalen postopek s konvencionalnim učinkom (A. 1) in okoliščine so primerne (A. 2), saj jih retroaktivno konstituira sama izvedba postopka. Zaradi te izvedbe, izjave, je grožnja tudi izpeljana pravilno (B. 1) in popolnoma (B. 2). Vsi štirje konvencionalistični pogoji so torej zlahka izpolnjeni. Preostala, intencionalistična pogoja – iskrenost dejanja (Γ. 1) in ravnanje v skladu z njim (Γ. 2) – pa lahko ostaneta neizpolnjena, saj dejanje niti tedaj ni zastrelak, *misfire*, ampak le zloraba, *abuse*.

96

Ob odsotnosti cenzure lahko torej grozi vsakdo. In vsakdo, ki je institucionalno močnejši od naslovljenca, lahko grožnjo udejanji in s tem zadosti pogoju (Γ. 2). Se pravi, ko Judith Butler svari pred cenzuro, prepušča naslovljenca sovražnega govora razrednemu boju vladajočega razreda in obenem prispeva k legitimaciji neoliberalne komodifikacije socialne in pravne države. S tem pa jemlje tudi samo možnost reartikulacije, saj lahko zgolj institucionalen poseg

¹² Judith Butler, *Excitable Speech*, str. 99.

¹³ *Ibid.*, str. 11–12, 101–102, 125–126, 162.

reartikulira rigidne designatorje, h katerim, kot sama ve,¹⁴ sodi sovražni govor. Ta je kot rezultat delokutivne izpeljave vpisan v samo institucijo nacionalnega jezika, zato ga lahko resignificira le sprememba institucionalne, materialne eksistence verjetja v njegov objekt. Zato mora Judith Butler utajiti Derridaja: *iterabilnost* uporablja kot njegovo ime za spremenljivost pomena znaka, ne za vztrajanje konvencionalnega pomena znaka kljub spremenljivosti izvirnega konteksta in intence izjavljalca znaka.¹⁵ Še več, medtem ko je po Derridaju pogoj možnosti govornega dejanja v potencialnosti njegovega ponesrečenja, ona to potencialnost reificira v aktualnost. Tako v izjavi »Derrida trdi, da je ponesrečenje performativa pogoj njegove možnosti, 'sama moč in zakon njegovega vznika'«¹⁶ citira sintagmo, s katero Derrida promovira pri Austinu zgolj marginalno »možnost, da je vsako performativno izjavljanje (in *a priori* vsako drugo) lahko 'citirano'«.¹⁷

V nasprotju z Derridajem Judith Butler zastavi vprašanje družbenih pogojev pomena izjave, a odgovor najde prav v iterabilnosti, s postuliranjem katere se Derrida ogne vprašanju. Na vprašanje o pogojih performativa odgovarja s performativnostjo, tj. pogoje pojava izenači z njegovim bistvom, namesto da bi jih analizirala in se s tem ognila kontempliranju tega bistva. Ta tautologija je njen odgovor na vprašanje o pogojih za »tavnološko«¹⁸ dejanje simbolizacije, zato njena analiza reproducira svoj predmet – in je v tem ideološka. S tem ko verjame, da lahko individui nujno možnost, v katero Derrida zaostri Austinovo možnost etiologije, sami obrnejo v nujno aktualnost, s tem ko utaji institucionalno naddoločenost tega obrata, reproducira prav institucionalne prakse – utajitev, verovanje –, ki so predmet njene kritike. Ta prilastitev Derridajeve dekonstrukcije Austina je primer sodobne ekspertne vednosti o posameznikovem upravljanju z družbenimi učinki identitetnih izjav.

¹⁴ *Ibid.*, str. 28–31, 99.

¹⁵ *Ibid.*, str. 3, 82 op. 32.

¹⁶ *Ibid.*, str. 151.

¹⁷ Jacques Derrida, »Signatura dogodek kontekst«, str. 136, 135. Značilen je tudi tale prehod od »tveganja ponesrečenja« k »ponesrečenju«: »Derrida pravi, da obstajata konvencionalnost in tveganje ponesrečenja, ki sta lastni samemu govornemu dejanju [...] – tj. ponesrečenje, ekvivalentno arbitrarnosti znaka.« (Judith Butler, *Excitable Speech*, str. 150.)

¹⁸ *Id.*, »Restaging the Universal«, v: Judith Butler *et al.*, *Contingency, Hegemony, Universality*, Verso, London in New York 2000, str. 25–27.

(Zgolj) estetika politike

Oglejmo si primer, ki zgosti razliko med derridajevsko in Rancièrovo performativnostjo, ter hkrati nakaže neko drugo razsežnost, kjer se ta razlika zmanjša in nam omogoča načrtati totaliteto med Rancièrovo mislijo in domnevno napačnimi derridajevskimi branji te misli. Kaj bi Derrida in Judith Butler utegnila reči o izjavi »Nous sommes tous des juifs allemands«, »Mi vsi smo nemški Židje«, ki jo Rancière rad navaja kot primer politične subjektivacije? S tem sloganom so se pariški študentski demonstranti 22. maja 1968 odzvali na vladno prepoved bivanja, naloženo enemu vodij študentske revolte nemškemu Židu Danielu Cohn-Benditu, ki ga je skrajno desničarska *Minute* že 2. maja razglasila za »Žida in Nemca, ki se zato vede kot novi Marx«, partijska *L'Humanité* pa naslednji dan za »nemškega anarhista«, naklonjenega »fašističnim provokacijam«. Slogan so proslavile demonstracije z dne 31. maja, dan po domnevni, nedokumentirani omembi »nemškega Žida« v nastopnem govoru notranjega ministra Marcellina. Derrida bi utegnil slogan brati kot govorno dejanje identifikacije, ki je kot identifikacija s predikatom drugega etiolirana, »neiskrena«, in s tem utelešenje nujne možnosti sleherne identifikacije, dopolnilo »resnih« identifikacij, a nujno dopolnilo, brez katerega bi bile te redundantne. Judith Butler bi v etioliranosti slogana lahko videla resnico referenčnih golističnih, fašističnih in partijskih izjav: kot njihova resignifikacija študentska izjava uteleša in reflektira nujno aktualnost njihove lastne ponesrečenosti ter s tem podeli identiteto svojim izjavljalcem, ki lahko odtelej kot skupina participirajo pri univerzalnem in tega tako univerzalizirajo. Rancière¹⁹ pa izjave ne interpretira ne kot etiolirano ne kot resignificirano identifikacijo, pač pa kot deidentifikacijo, kot identifikacijo z identiteto, ki je kot izključena, prazna, na voljo vsem in ne le izjavljalcem, s tem pa vir verifikacije enakosti. Medtem ko bi v Derridajevem obzorju izjava lahko bila etiolirana identifikacija in s tem testament potencialne univerzalne razsežnosti identitetnih izjav, v horizontu Judith Butler pa reapropriirana identifikacija in s tem univerzalizacija množice pripoznanih identitet, Rancière v njej vidi deidentifikacijo in s tem verifikacijo univerzalne kompetence, zmožnosti vseh, da zavrnejo svoje policijsko dodeljeno mesto. Medtem ko bi za prvega izjava postala politična šele z dodatkom negacije – »Nous sommes (et ne sommes pas) tous des juifs allemands« –, za drugo pa šele z umikom univerzalizma »tous«, lahko

98

¹⁹ Jacques Rancière, *Aux bords du politique*, str. 89–92, 157; *id.*, *Nerazumevanje*, str. 144, 76.

Rancière pripiše političnost nespremenjeni, realno obstoječi izjavi – saj, kot rečeno, možnost politike tu in zdaj predpostavlja, ne pa odlaga v *à venir*.

Vpeljava teorije označevalca pa lahko pokaže, da ta izjava reproducira svoje referenčne izjave kot svoj pretekst, tj. predlogo in izgovor. V izjavi je označevalec, »juifs allemands«, ki nima ne referenta (saj ni predikat govorcev) ne označenca (sicer bi bila izjava zgolj protislovna), pač pa dva kraja vpisa: lastno izjavo in njeno referenčno izjavo. Osmisli se in izjavo totalizira šele kot vpisan v verigo označevalcev, ki je v nasprotju z njim odsotna iz izjave, a jo lahko rekonstruiramo iz referenčnih vladnih, partijskih in fašističnih izjav. Kot tak »juifs allemands« predstavlja za referenčne izjave subjekt, tj. metaforo oziroma razcep med mestom izjavljanja (»Nous«) in mestom izjave (»juifs allemands«), ničelno razliko, katere pomen, tj. parodično naravnost, lahko zaznamo le, če vselej že poznamo referenčne izjave. S tem praznim označevalcem se torej izjavljalci dajejo na ogled izjavljalcem referenčnih izjav, izvajajo *acting out*, ne pa *passage à l'acte*, dejanje, ki bi prekinilo z reprodukcijo teh izjav. Iz dejstva, da tako fašisti kakor komunisti istočasno omenijo Cohn-Benditovo poreklo, izjavljalci slogana sklepajo (nelagodno podobno neoliberalnemu enačenju fašizma in komunizma) na vsenavzočnost in ne na zaprečenost Drugega. Od tod abstraktnost, institucionalna nepismenost slogana, »ki je omogočil enostavno (četudi očitno neupravičeno) analogijo med de Gaullovo vlado, Petainom in posredno nacionalsocializmom«. ²⁰ Zato lahko Lacan tem študentom reče, da so histeriki, ki hočejo svojega gospodarja. ²¹ In zato političnega potenciala maja 68 ne gre iskati v teh transgresivnih izjavah, ki jih je kapital zlahka prišil na novo verigo, ki je njihovemu napadu na šolo, družino in državo podelila neoliberalni pomen. ²² Označevalec »juifs allemands« je bil objekt tako etiolirane identifikacije in resignifikacije kakor univerzalizacije, ni pa postal predmet institucionalne sankcije, ki bi ga edina mogla subvertirati, prišiti na drugo označevalno verigo.

99

²⁰ Sarah Hammerschlag, *The Figural Jew: Politics and Identity in Postwar French Thought*, University Of Chicago Press, Chicago in London 2010, str. 3.

²¹ Jacques Lacan, *Hrbtna stran psihoanalize*, prev. S. Tomšič in A. Žerjav ter A. Zupančič, DTP, Ljubljana 2008, str. 244. Za histeričnost Rancièrovega subjekta gl. Jelica Šumič-Riha, »Jetniki Drugega, ki ne obstaja«, *Filozofski vestnik* 1/2007, str. 93–95.

²² Za več o neoliberalni prisvojitvi boja študentskega revolta zoper tovarno, šolo in družino gl. Rastko Močnik, »La nouvelle chair à canon«, *Rue Descartes* 62/2008, str. 90; za formalizacijo, kot simplifikacija katere je nastalo naše branje študentske izjave, pa gl. *id.*, »Ideological Interpellation and Class Composition«, v: K. Diefenbach *et al.* (ur.), *Encountering Althusser*, Continuum, London in New York 2012 (pred izidom).

A teza o Rancièrovem enačenju umetnosti in politične subverzivnosti in sama Rancièrova teorija vendarle dialektično tvorita totaliteto, kolikor je ta teza zares upravičena, a ne zato, ker naj bi bila umetnost vendarle nekako politično subverzivna, ampak zato, ker sama rancièrovska politika ni subverzivna. Kot namreč na podlagi Badioujeve kritike Rancièra pokažeta na primer Jelica Šumič-Riha ali Peter Hallward,²³ tudi sami Rancièrovi primeri sodobne politične subjektivacije implicirajo in s tem reproducirajo nezaprečenega Drugega kot instanco podeljevanja besed telesom. Rancièrovo lastno obzorje moramo torej razširiti v smeri, ki jo nakazujejo že tiste Austinove propozicije, ki omogočajo artikulacijo teorije govornih dejanj na teorijo ideologije, Drugega, ki ga Austin vsaj predpostavlja kot konvencijo, institucijo, medtem ko ga Derrida in Rancière prezreta.

Tovrstna kritika Rancièra je v njegovi teoriji seveda že predvidena, dodeljeno ji je ime metapolitike, ki po Marxovem zgledu za videzom politike »histerično«
simptomatološko odkriva njeno nasprotje.²⁴ A naša kritika je resnico (nesubverzivnost estetskega režima, slogana maja '68 in same politične subjektivacije) prepoznavala v samem videzu (v vplivnem napačnem branju estetskega režima, v materialnosti praznega označevalca slogana in v estetiki politične subjektivacije), ne za njim, tako da sta videz in resnica za njim postala del in celota iste površine (in tudi tale refleksija naše kritike vidi njeno resnico v videzu, v njenem manifestnem poteku). Ta kritika histerije ni prakticirala, ampak jo je analizirala, kolikor je videzu podeljevala status uprizoritve, histerizacije resnice. Simptomatološka je bila tedaj v strogo analitičnem pomenu, v katerem je koncept simptoma iznašel prav Marx in v katerem je nakazala moment Rancièrove lastne »histerične«
predpostavke Drugega, katerega materialni obstoj – ne vsa institucija – je prav spoznavni predmet simptomatologije.

²³ »[D]a bi lahko Rancière razglasil možnost emancipatorične politike v univerzumu, v katerem Drugi ravno ne opravlja več funkcije zapore, bi se moral odpovedati enemu svojih temeljnih aksiomov, da je namreč zapora vedno gospodarjeva gesta, in privoliti v to, da to dejanje sklenitve opravi sam subjekt emancipatorične politike.« (Jelica Šumič-Riha, »Jetniki Drugega, ki ne obstaja«, str. 94.) Ker predpostavlja, »da je vednost preprosto na voljo, [...], Rancière kljub briljantni analizi entuziazma, ki spremlja in pogosto navdihuje politično sekvenco, zanemari mnoge trdovratnejše probleme organizacije in vzdrževanja take sekvence.« Peter Hallward, »Staging Equality: On Rancière's Theatrocracy«, *New Left Review* 37/2006, str. 127–128.

²⁴ Za metapolitiko gl. Rancièrovo *Nerazumevanje*, str. 100–110, za njeno histeričnost pa spremno besedo Jelice Šumič-Riha: *ibid.*, str. 186.